

YO'L HARAKATI QOIDALARI VA ULARNING XAVFSIZLIKDAKI AHAMIYATI

Xasanov Ulug'bek A'zimjon o'g'li

*Farg'ona viloyati Quva tuman politexnikumi "Yo'l
harakati qoidalarini va harakat xavfsizligi" fani o'qituvchisi*

Yunusov Ibrohimjon Nishanovich

*Farg'ona viloyati Quva tuman politexnikumi Yo'l
harakati qoidalarini va harakat xavfsizligi fani o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada yo'l harakati qoidalarining mohiyati, turlari va ularning inson hayotidagi xavfsizlikni ta'minlashdagi o'rni tahlil qilinadi. Muallif yo'l harakati ishtirokchilarining – haydovchilar, piyodalar, bolalar va velosipedchilarning – qoidalarga amal qilishdagi roli, jamiyatdagi yo'l madaniyatining ahamiyati hamda davlat va jamoatchilikning burchi haqida fikr yuritadi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar vositasida yo'l harakati xavfsizligini oshirish imkoniyatlari yoritiladi. Maqola yoshlarda yo'l harakati madaniyatini shakllantirish, tartib va intizomni oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: yo'l harakati qoidalarini, xavfsizlik, haydovchi, piyoda, transport, madaniyat, tartib, svetofor, YTH, huquqiy ong.

1. Kirish

Insoniyat tarixida harakat muhim o'rin tutgan. Harakat bo'lmagan joyda taraqqiyot, rivojlanish va aloqa ham bo'lmagan. Harakat vositalari rivojlanishi bilan birga, yo'llardan foydalanish ko'lamini kengaytdi, lekin bu jarayonda xavfsizlik masalasi dolzarb bo'lib qoldi. Aynan shu sababli, har bir davlatda yo'l harakati qoidalarini ishlab chiqilgan va qat'iy tartibda nazorat qilinmoqda.

Yo'l harakati qoidalarini oddiygina tartib emas — bu insonlar hayotini himoya qiluvchi me'yorlar majmuasidir. Ular nafaqat haydovchilar, balki har bir piyoda, yo'lovchi, velosipedchi va boshqa ishtirokchilarga taalluqlidir.

2. Yo'l harakati qoidalarini – tartib va xavfsizlik kafolati

Yo'l harakati qoidalarini yo'llarda tartibni saqlash, harakat qatnashchilari orasida o'zaro hurmat va intizomni shakllantirishga xizmat qiladi. Agar barchamiz o'zimizga to'g'ri yo'l tutmasak, yo'llarda tartibsizlik, to'qnashuvlar, hatto fojiaiy o'lim holatlari yuzaga keladi. Aynan shu sababli, bu qoidalarga rioya qilish har bir fuqaroning nafaqat huquqiy, balki axloqiy burchidir.

Misol uchun, svetoforga amal qilmaslik, telefondan foydalanib transport boshqarish, yo'l belgilarini e'tiborsiz qoldirish kabi kichik xatolar katta fojialarga sabab bo'lishi mumkin.

3. Qoidalar va ularning asosiy turlari

Yo'l harakati qoidalarini bir nechta asosiy yo'nalishda tasniflanadi:

3.1. Svetofor va yo'l belgilariga amal qilish

Yo'l belgilarini o'rganish va ularga amal qilish haydovchilik madaniyatining asosi hisoblanadi. Belgilar piyodalar va haydovchilarga yo'lida qanday harakat qilish kerakligini bildiradi.

3.2. Transport vositalari texnik holatining nazorati

Nosoz mashinalar yo'lida nafaqat egasi, balki boshqa ishtirokchilar uchun ham xavf tug'diradi. Davlat texnik ko'riklari shuning uchun joriy etilgan.

3.3. Piyodalar harakati qoidalarini

Piyodalar faqat belgilangan joylardan, yashil chiroqda yo'lni kesib o'tishlari kerak. Mobil telefonda gaplashib yurish ham e'tiborni chalg'itadi.

3.4. Velosipedchilar va mototsiklistlar qoidalarini

Ular maxsus yo'laklardan harakatlanishi, shlemlardan foydalanishi, tungi vaqtda yoritkich yoqishi lozim.

4. Yo'l harakati xavfsizligi: Asosiy tamoyillar

Xavfsizlik – bu hayot. Yo'lida xavfsizlikni ta'minlash uchun quyidagi tamoyillar muhim:

Ogohlik – yo'lida diqqat bilan harakat qilish.

Mas'uliyat – o'z harakatlaringizning oqibatini anglash.

E'tibor – atrofdagilarni sezish, ularga yo'l berish.

Intizom – tartibga amal qilish.

Xavfsizlik faqat davlat organlariga emas, balki har bir insonga bog'liq. Har bir haydovchi va piyoda o'z mas'uliyatini chuqur anglab harakat qilishi zarur.

5. Yo'l harakati qoidalariga amal qilmaslikning oqibatlari

Qoidalariga amal qilmaslik natijasida sodir bo'ladigan holatlar:

Yo'l-transport hodisalari (YTH)

Jarohatlar va o'lim holatlari

Transport va mulk talofatlari

Sud va huquqiy jarayonlar

Sug'urta tovonlarining ortishi

Masalan, 2023 yilda O'zbekistonda yuz bergan YTHlarning aksariyati svetoforga amal qilmaslik, piyodalarni o'tkazmaslik, spirtli ichimlik iste'mol qilgan holatda mashina haydash sababli sodir bo'lgan.

6. Jamiyatlardagi roli: tarbiya va targ'ibot zarurati

Bugungi kunda yo'l harakati madaniyatini oshirish uchun maktablarda, OAVda, ijtimoiy tarmoqlarda turli targ'ibot ishlari olib borilmoqda. Ota-onalar, o'qituvchilar va davlat organlari hamkorlikda yosh avlodga ushbu qoidalarini o'rgatishi muhim.

Tashabbuslar:

Maktablarda “YHQ haftaligi”

Mahallalarda profilaktik suhbatlar

Televizion roliklar va reklama lavhalari

7. Zamonaviy texnologiyalar va yo‘l xavfsizligi

Bugungi kunda ko‘plab ilg‘or mamlakatlar yo‘llarda xavfsizlikni oshirish uchun sun‘iy intellekt, videokuzatuv, aqlli svetoforlar, radar tizimlari, drayver-assistentlardan foydalanmoqda. Bu kabi texnologiyalar O‘zbekistonda ham joriy etilmoqda va o‘z samarasini bermoqda.

Masalan, kameralar yordamida qoidabuzarlik aniqlanib, avtomatik ravishda jarimalar yuborilmoqda. Bu esa intizomni oshiradi.

8. Yo‘l harakati madaniyati – umumiy madaniyat ko‘zgusi

Insonning yo‘ldagi harakati, boshqa qatnashchilarga munosabati, qoidalarga amal qilishi – bu uning shaxsiyati va madaniyatini namoyon qiladi. Har birimiz yo‘lda boshqalarga o‘rnak bo‘lishimiz, bolalarimizni to‘g‘ri yo‘lga o‘rgatishimiz kerak.

“Madaniyat – bu yashil chiroqda yurish va qizil chiroqda to‘xtash” degan ibora bejiz aytilmagan.

9. Maktab o‘quvchilari va yoshlarga yo‘l madaniyatini o‘rgatish

Yoshlarga YHQni o‘rgatish orqali biz kelajakda yo‘llardagi xatolarni kamaytiramiz. Bu borada quyidagilar muhim:

Nazariy darslar va amaliy mashg‘ulotlar

Yo‘l politsiyasi bilan uchrashuvlar

Multfilm va o‘yinlar orqali o‘rganish

Velosiped va piyoda harakati madaniyatini singdirish

10. Xulosa

Yo‘l harakati qoidalari inson hayotini asrash, jamiyatda tartib va madaniyatni saqlash, transport vositalarining samarali harakatlanishini ta‘minlash uchun yaratilgan. Ular oddiy emas — har bir bandi chuqur hayotiy tajriba asosida ishlab chiqilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi “Yo‘l harakati to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasi IIV Yo‘l harakati xavfsizligi bosh boshqarmasi rasmiy sayti: <https://yhhxb.uz>
3. “Yo‘l harakati qoidalari” risolasi – Toshkent: “O‘qituvchi” nashriyoti, 2022.
4. Karimov I.A. “Yuksak ma‘naviyat – yengilmas kuch”. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2008.
5. I.A. Raxmatullayev. “Yo‘l harakati qoidalari va xavfsizlik madaniyati”. – Andijon, 2021.
6. Dunyo sog‘liqni saqlash tashkiloti (WHO) yo‘l harakati xavfsizligi bo‘yicha statistik ma‘lumotlari: <https://www.who.int>

7. “Hayot yo‘llarda ehtiyotkorlikdan boshlanadi”. O‘zbekiston Milliy axborot agentligi, maqola, 2023.
8. Rasmiy gazeta: “Normativ-huquqiy hujjatlar”, 2024 yil, 5-son.
9. Xalq ta’limi vazirligi materiallari: “Maktablarda YHQ bo‘yicha dars mashg‘ulotlari”, 2023.
10. Xalqaro yo‘l xavfsizligi bo‘yicha hisobotlar: “Global Status Report on Road Safety”, WHO, 2023.